دیالەكتیكی مێینەیی لەئەفسانەدا
تۆژەرانی ئەفسانە،و تر س لە ژنان (جینۆفۆبیا)

كامیل قەرەداخی

تۆژەرانی ئەفسانە بەشێوەیەكی گشتی فەیلەسوف و لێكۆڵەرانی رۆژئاواییەن و سەر بەسیستەمگەلێكی كەلتورین كە ئەو سیستەمانە تایبەتمەندیو جیاكەرەوەیی و مەرجەعیەت و رەگ و كاریگەریی ناسراوو دیاری خۆیانیان هەیە.

زۆری لێكۆڵینەوەو پرۆژە كلتوریو هزریەكانیش لە رۆژئاوا(وەك دەزانین) دامەزراوێك یان لایەنێك، یان پەیمانگەیەك لەبەرژەوەندیی هەڵوێستێكی هزرمەندانە، یان سیاسیانە، یان ئابورییانە، یان مرۆیی دیاریكراو سەرپەرشتییان دەكەن و خەرجیەكەیان دابین دەكەن.

بۆیە هەردەبێ ئەنجامی تویژینەوەی ئەو تۆژەرانەی كە سەر بەو كەلتوورو مەرجەعانەن، لەگەڵ هەوڵو كارەكانیشیاندا بكەونە ژێر كاریگەریی نهێنی، یان چەند تیژێكی ڕاگەیاندراو، یان (نەستی)یەوەكە ڕەوگەی تویژینەوەو لیكۆڵینەوەكانیان و دەرهێنانی پوختەو بەرەنجامەكانیان جڵەو دەكەن و مۆركی تایبەتیان پێدەبەخشن.. لەسەردەمە شارستانییە بەراییەكانی قۆناغە مێژوییەكان و پێش ئەو قۆناغەش، لەپاش پێلەقكردنی دایكسالاری لە پێگەكانی خۆی، چەندان هەوڵو كردە لەلایەن تۆماركاران و نوسەران و مێژونوسانەوە بۆ سڕینەوەی شوێنەواری ئەو سەردەمانە دراوە، كە گوایە تیایاندا سەروەری بەدەست دایكەوە بووە . تەنانەت هەندێ لە تۆژەران جاڕی ئەوەیان داوە گوایە بابەتی دایكسالاری تەنها وەهمێكە هەندێ نوسەر دروستیان كردووەو هیچ بنەمایەكی بابەتی پاڵپشتی نیە . ئەزمونی شارستانی (مینۆیی)كریت و(شاعت)ی رۆژئاوایان فەرامۆش كردووە، كە (زۆربەی لێكۆڵینەوە بیانیەكان پشت بەو سەرچاوانە دەبەستن كە فەلسەفەو ئەدەبی ئەمەی دواییان بەرهەمی هێناوە). شاعت جۆرە بۆچونێكە دوژمنایەتی ڕون و ئاشكرای ژنانی تێدایە، سەرچاوەی ئەو دوژمنایەتیە دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ترسە سروتئامێزەی لە ژن هەیەو هەندێ ئەفسانەو ئەدەب و هونەری میللی لە ئەنجامی بونی پەیوەندی ژن بە سروشتەوەو تەماهی كردنی بایۆلۆژیانەی ڕۆڵی ژن لەگەڵ سروشتدا، وەك ترسێكی هەرەمەكیانە بەرپایان كردووە، بەڵام لەلایەن كەلتورە باڵا دەستەكانەوە كراوە بە ترسێكی بەهانە دارو پرۆگرام كراو،و ناكۆكیو گوێ پێنەدان و پەیوەندیو جیابونەوەو ئالودەو دژایەتییەك لە هەڵوێستی گشتیدا ڕویدا كەلەو سەرەوە بو بەهۆی نەهێشتنەوەی ئامادەیی ژنان و لادانی ئیحتیواكردنی لەناو سەنتەر بەندیی پیاوداو، بەڕێوەبردنی بەچەند ئیرادەیەكی زاڵ كە ئامۆژگاریو گوتارەكان بۆی دیاری دەكەن. ئەوەبو لە چاخەكانی ناوەڕاست دا لە رۆژئاوا بزوتنەوەی لاهوتی و باڵادەستیەكانی ئەو دەركەوتن، ئەو بزوتنەوەیەش پشتگیری لەوبۆچونانەی دەربارەی ژنان دەكرد كە بونەوەرێكی پیس و خراپەكارن. نوسینەكانی پیاوە ئاینیەكان ژنیان بە (كرێگرتەی شەیتان) دانا. یان بەتەڵەزمبازێك كە جادوی ڕەش بكات، یان بكوژو جنۆكە بێت و سیحر لە پیاوان بكات و بیانكوژێت، یان قەڵاو شارەكان ئاگر بدات و بەتوانا بێسنورەكانی خۆی پەتاو كارەسات بڵاو بكاتەوە.

ئەم بۆچونی (شاعت)ە خۆی گرت و ترسێكی دەمارگیریانەی ترسناكی وا لە ژنان بڵاو بۆوە، كەبەسەر زۆربەی ئەدەب و هونەرو فەلسەفەی بەرهەمی كەلتوری رۆژئاواییدا زاڵ بو، زۆربەشیان پشتیان بە ئەفسانەكانی گریك و رۆمان دەبەست و سەرچاوەكانیان دەبردەوە سەر ئەوان، بەتایبەتیش بۆسەر ئەو نەزعە فیساگۆرسیەی كە هەر دژایەتیی ژنانی دەكرد، ئەمە جگە لە كارتێكەرەكانی ئاینی جولەكەو ڕێو ڕەسمە نهێنیەكانی (قابال)تا دەگات بە تیژە لاهوتیە فەڵییەكان و هەڵوێستی گومانكارانەی كڵێسا كەلە چاخە ناوینەكاندا گەشتبوە ئاستی ئەوەی زۆربەی بەرهەمە لاهوتیەكان بكەن بە تاوانبار،و بە ئامۆژگاریو گوتاری ئاینی بانگەشەی ئەم كارەیان دەكرد. كەچی دۆزینەوەی چاپ و

چاپکردن هەلی بڵاو بونەوەو پەرەسەندنی پتری بۆ ئەم جۆرە هزرە ڕەخساند. ئەمەش وای کرد کە هەڵوێستەکانی نەیار بە ژنان قوڵتر ببنەوە، بەتایبەتیش لەو ناوەندانەدا کەلە ژێر کاریگەریی بونیادی باوکسالاریانەی جولەکەدا بون.

کتێبی (جینۆفۆبیا-یان ترس لە ژنان) ساڵی 1970 لە پاریس بە پێنوسی(و.لدرێر) بڵاو بۆوە. ئەم کتێبە لە هەندێکی لاپەڕەکانیدا باس لە کۆمەڵە هەڵوێستێك دەکات کەلە چاخی ڕۆمانسیدا باوبوو تێیدا ڕێز لە ژنان دەگیراو بە پیرۆز سەیر دەکران، مێینەیی هەمیشەیی (ئەبەدی)سروشی بە زۆر داهێنەرو شاعیری مەزنی وەك (دانتی،و لامارتین،و گۆتە) بەخشیبو، تەنانەت گۆتە دەڵێت (ئەوە مێینەیی هەمیەشەییە بەرەو بەرزی بڵندمان دەکاتەوە) بڵاو بونەوەی ئەبستمۆلۆژیا لە ڕێگەی چاپەوە یارمەتی بڵاو بونەوەی ئەو ترسەی دا لە ژنان هەبو، چونکە زۆر کەس توانیان سەیری ئەفسانە کۆنەکانو کتێبە لاهوتیە توند ڕەوەکانو ئەو کارە ئەدەبیانەش بکەن کە دژایەتیو ڕقیان بەرامبەر بە ڕەگەزی مرۆییو بەتایبەتیش ژنان هەبوو، وەك کارەکانی (مارکیز دی ساد) لەوەدەچێ ئەفسانەی (میدیا) ئەو ژنەی کە کوڕەکانی خۆی دەکوژێ، نمونەی ئەو دایکە دڕندەیەبێ کە (ئەکالی)ی خواوەندی هیندۆسی (دایکی ژیان) ڕوبەڕوی دەبێتەوە،و بەردەوامیی میدیا، بەردەوامیی بڵاو بونەوەی چاوە قوڵەو برسێتیو شەڕە، ئەفسانەی ژنانی ئەمازۆنیش لە پاڵ میدیاوە، ئەوەیە ئەمانیش گۆشتی مرۆڤ دەخۆن.

ئەم ترسو هێماو ئارەزووی نەهێشتنو بنەبڕکردنی ژنانە بەسەر زۆر چاخدا باڵی کێشا، لە چاخە ناوینە تاریکەکانەوە دەست پێدەکاتو بە کۆتایی هاتنی سەدەی بیست کۆتایی نایەت.

فەلسەفەی ڕۆژئاوایی پیاوی لە نمونەی مرۆڤی (ئەپۆلۆیی هەتاویی)دا پێشکەش کرد. واتە دایە پاڵ(ئەپۆلۆ)ی عەقڵانیو ڕون، بەڵام ژنی دایە پاڵ(دیۆنیسیۆس)ی پەیوەندیدار بە چێژو غەریزەو زاڵیی نەستەوە.

بە زۆربونی ئەو کارە ئەدەبیو هونەریانەی کە وێنەی شەیتانیانەی ترسناکی ژن دەچەسپێنن، ترسی ڕۆژ ئاوا لە ژن زۆرتر بو. بەڵام ڕۆژئاوایی لە ترسو نیگەرانییەکدا مایەوە کە ترسو ئارەزوو تاوی دەدان، چونکە ژنان بەپلەی یەکەم لێرەدا وێستگەی خواستو ئارەزووی پیاوانو هەر ژنان دەتوانن پیاوەتیو هێزی سێکسی پیاوان جڵەو بکەن. بەو مانایەی ئەوان(واتە ژن) لە هەمان کاتدا خوازراوو ترسێنەریشن، ئەمەش هانی بڵاو بونەوەی دەقو ئەدەبیاتێك دەدات کە بیرۆکەی دڕندەیی ژنو توانای ژن بۆ تێکدانی ئەو پیاوانە دەچەسپێنێ کە دەکەونە ژێر کاریگەریی سیحرو هێزە سروشتیە تێکدەرەکانیانەوە.

کارە ئەدەبیەکانی چاخەکانی ناوەڕاست ڕەوشی، مەترسی داری مێینەیان لەسەر ئەو پێگەیە وروژاند کە ژن دەستی لەگەڵ سروشتدا تێکەڵەو لە ڕێگەی سیحرو پەیوەندی بەستنی نهێنی بەهێزەکانی سروشتەوە نهێنیەکانی ژیانو مردنو چاکبونەوە دەزانن، لەمەیاندا پشت بە نمونەی(حەوای ناو تەورات) دەبەستن کە بۆ هەڵخەڵەتاندنی ئادەم بەبەری دارێکی حەرامکراو هاوکاری مارێکی کرد، یان پشت بە باندۆرای گریکی دەبەستن کە لەو کاتەوەی سەری گۆزەکەی لاداوە گوناهو خراپەکاریو پەتا هەمو جیهانی گرتۆتەوە.

زۆری نوسەرانو هەندێکی فەیلەسوفەکان نیازیان بە گەڕان هەبوە بەدوای هۆکارەکانی ئەو بەڵاو گرفتو کارەساتانەی کە مرۆڤایەتییان گرتۆتەوە، سەرەتای ئەو بەڵایانە لە دەست دانی بەهەشتە، بۆیان دەرکەوتوە کە ئەو خۆشەویستو ترسناکە، ئەو ڕەقیبو دوژمنە(ژن) ئەو بونەوەرەیە تاوانی هەمو ئەو بەڵایانەی دەکەوێتە سەرشان .

پاشان کارە ئەدەبیو نوسینەکانی قەشە ناسراوەکانی وەك قەشە ئۆگستین،و قەشە ئەمبرۆسیۆس،و کارەکانی تەرتۆلیانو ڕێو ڕەسمەکانی قەشە تۆمای ئەکوینیو زۆریتر بەدوای یەکدا هاتن، کە بۆ چەندان سەدە بەسەر هزری ڕۆژئاوادا زاڵ بون.

هەموو ئەو کارو توێژینەوە ڕۆژئاواییانەش کەلەسەر ئەفسانە کران کەوتنە ژێر کاریگەریی ئەم کەلەپورە گەورەیەی دژ بە ژنان. لەوێوە داستانو ئەفسانەکان بەپێی دەستهاتو تەقلیدەکانی ئەم کەلەپوورە کەڵەکەبوەی دژایەتیی سەرسەختی ژنانو بەتاوانبار سەیرکردنەیان بوە.

ئەم گریمانە بەرەو ئەوەمان دەبات کە بڵێین زۆری ئەو دەستهات‌و بۆچونانەی لێکۆڵینەوەی سەر ئەفسانە مرۆییەکانیان پێکراوە، بەشێوەیەك کەوتونەتە ژێر کاریگەریی دیاردەی جینۆفۆبیاوە. تەنانەت لێکۆڵەرەوە عەرەبەکانی بواری کەلەپورو ئەفسانەو داستان، کەلەکەلەپوری میاندوئاویان کۆڵیوەتەوە، ئەوانیش بە شێوەیەکی گشتی پشتیان بە چەند سەرچاوەیەك بەستوە کە خڵتەی جینۆفۆبیاو توند ڕەویی جولەکەو لاهوتی فەڵەییان سەبارەت بە ژنان تێدایە. بە تایبەتیش لەبەرهەمەکانی چاخی ڕێنیسانس‌و پاشتردا کە بابەتی (کۆتایی– قیامەت) سەرمەشقی بیریارو ئەدیبانی بووە. ئەمەش وای لەو نوسەرانە کردوە کە بونی باری ترسێك لە شەیتان ڕابگەینن بۆیە چەند لێکۆڵینەوەیەك دەرکەوتن هەر لەسەر ئیبلیس بون، لەمانەشدا ژن هەروەك سیخوڕی هەمیشەیی شەیتان دەرکەوت‌و هونەری شێوەکاریش هەروا وێنەی کێشا.ڕۆمان‌و چیرۆکەکانیش بەشێوەیەکی پوچگەرایی درێژدادڕ کەوتنە گێڕانەوەی خراپەکاری‌و دڕندەییەکانی، بەبێ ئەوەی کە کەس ئەوەی بەبیردا بێت کە ئەوان خۆیان لەگەڵ ژندا لەو خراپەکاریەدا بەشدارن، ئەوانن لەگەڵ ژندا لە ڕێگەی خۆشەویستی‌و نزیك کەوتنەوەو خزمایەتیەوە درێژە بەم جیهانە دەدەن، نەك لە ڕێگەی وێرانکاریەوە.

(ئینۆمائیلیش :– گەردون لە جەستەی تیامات دروست کراوە)

(ئینۆ مائیلیش– یان داستانی خەلیقەی بابلی) کە یەکێکە لە گرنگترین داستانەکانی خەلیقەت، دەڵێ گەردون لە جەستەی یەکەم دایك (تیامات) دروست بوە کە خانمی ئاو سوێرە پاراوەکان بوە. ئەم داستانە لەگەڵ زۆر ئەفسانەی گەلانی تردا هاوبەشە، لەوانەی کە کەلتورە بەراییەکەیان لە سەر بیرۆکەی بونی کەسێتی (یەکەم دایك)ەو ئەوکەسێتیە لەو ئاوە ئەزەلیەدا دەبینن کە یەکەم هەنگاوی پێکهاتن‌و دروست بون لە شێوان‌و ناکۆتایی بونی ئەوەوە دەست پێدەکات‌و ئامادەییەکی نێرینەیی تەواوکەریش بەشداری لە پرۆسەی دەرکەوتنەکەدا دەکات.

بە تێپەڕبونی کات‌و بەدوای یەکدا هاتنی وەچەکاندا کۆمەڵە ململانەیەکی سەخت‌و خوێناوی بۆ ڕوخاندنی سەروەریی دایك‌و لەکارلادانی نوێنەرەکانی لە شوێنە باشەکان دەست پێدەکات، کوڕو وەچە نێرینەکان ئەم ململانە سەخت‌و ترسناکانە بەڕێوە دەبەن، ئەوانەی حەز دەکەن جڵەوی دەستەڵاتی جیهانە کۆنەکە بگرنە دەست.

گەیشتن بە هەڕەمی دەستەڵاتیش لای ئەمانە بە تاکە شێوازێك نابێ، بەڵکو ئامرازو شێوازەکان جۆراوجۆرن، وەك تۆمەت پێکردنی دایە گەورە، یان نانەوەو دروست کردنی تەڵەزگە بۆ ژن، یان جاڕ دانی ململانەیەکی خوێناوی ڕاستەوخۆ کە وا لە دایکەیەکەمەکان بکات پاشەکشە بکەنە پشتی پەردەی دیمەنەکانەوەو لە ئامادەییە کاراکەیاندا نەیانهێڵن، تاوێك دان بە ڕۆڵیاندا نانرێ‌و تاوێکی تر لە ناو خولگەی باڵا دەستی ئەوی تردا، ئەوی زاڵدا، باسی دەکرێ.

بەمەش چاخەکانی دایکسالاری تێکشکان. پاش دیار نەمانی ئەو کەلتورێك دەرکەوت لە خۆویستیدا توندڕەو بو، تاکڕەو بو. خەسڵەتی (سلبیبون)ی دەدایە پاڵ هەر شتێك کەلەلای کەسێتیە ئەفسانەیی‌و ئەدەبیەکان، یان لە دەقەکانی هونەری میللیدا نوێنەرایەتی مێینەیی کردبایە. ئەمەش وا دەخوازێت کە هەر حوکمێك لە ژێر فشاری ئەم کاریگەرییانەدا درابێت پێویست بکات پێیدا بچینەوەو هەڵسەنگاندنی بۆ بکەین.

*داستانی ئینۆمائیلیش دەڵێ جیهان لە جەستەی تیامات پێکهاتوە، پاش ئەوەی کە کوشتویانە لە ئەندامەکانی لەشی ئەو، شوێنەکانی گەردون دروست کراوە. ئەو ئەفسانەیە کەلە حەوت پلێت پێکهاتوە، ئامادەیی تیامات سێ‌بەش لە چوار بەشی پێکدەهێنێ.

بیرۆکەی ئەفسانەکانی ئەفراندنی گەردون (Cosmogony)لەسەر بابەتی کۆزمۆگرافیا، واتە لەسەر جوگرافیای گەردونی ڕادەوەستێ، ئەو جوگرافیایەی کەلە ئەندامەکانی جەستەی مرۆڤدا تەماهی دەکات‌و جەستە لەزەمەنی ڕەهادا دەبێتە ناوەندی هەموو جوڵەو تیشکدانەوەو نوێ بونەوەیەك. بەپێی ئەم بیرۆکەیەش مانای وایە ناوچەکانی گەردون لە ئەندامانی جەستە داتاشراون هەر ئەندامەو بەپێی ئەرکی خۆی،ولەسەر بنەمای پەیوەندیە ئەزەلیەکەی نێوان مێینەو

سروشت. بەیتە شیعرییە بەراییەکانی داستانی ئینۆمائیلیش پەنجە بۆ بونی ڕەگەزێکی یەکەمی درێژ دەکەن کە ئەویش (ئابسو)ە، واتە ئەشکەوتی ئاوە شیرینەکانە، واتە ئاوی ژێر زەوییە، لەگەڵ ڕەگەزێکی تردا کە ئەویش (تیامات–ئاوە سوێرەکانە)و ڕچەکانی ژیانی لێهەڵدەقوڵێ. بە تێکەڵبونی ئاوەسوێرەکان(تیامات)و ئاوە شیرینەکان (ئابسو) تەمێکی ئاوی دروست دەبێ، پێی دەوترێ (مەمۆ) کە قەبارەیەکی هیولیی نادیاریکراوو ناجێگیرە. ڕەنگە لە تێکەڵبونی مێینەیی(تیامات)و نێرینەیی (ئابسو)بارێك لە ئارامگرتنی هەمیشەیی و بێدەنگی زاڵ هاتبێتە ئاراوەو پێش ئەوەی هەرشتێکی تریان لێ دروست بوبێ، یان یەکێکیان لەوی تریان جیابوبێتەوە، ئەو بارە ماوەیەکی زۆر درێژەی کێشا بێ. پاش ماوەیەك ئەم ئاوانە شێوان و هەڵچون و بارێکی زاوزێ دەرکەوت و لە تێکەڵبونی دوو ئاوەکەوە دوو بونەوەرە نوێیەکەی وەچەی ئاو دروست بون (لاخەمۆ)و(لاخامۆ). بە لەدایکبونی ئەم دووانە ئاوەکان شێوان ئەمجا چەندان باری یەك لەدوای یەکی ئارامی و هەڵچون و خامۆشی و بەریەککەتنیان بەخۆیانەوە بینی،و لە پاش قۆناغێکی ئارامی ترو دەرکەوتنی جێگیریی ڕەها، لە یەکگرتنی لاخامۆو لاخەمۆ (ئەنشارو کیشار) لە دایك بون و لە پاش چەندان ساڵی بێشومار ئەم دوانەش لە خواوەندی بابلیی پەرستراو کوڕێکیان بو، ناویان نا (ئانو)و بو بە پاشای ئاسمان و ئەویش کوڕێکی بو کە (ئیا)یە، یان (ئینکی)ی خواوەندیی حیکمەت و مەعریفەو ئاوی شیرینە.

کاتێك کە بەم شێوەیە کوڕو کوڕەزاکان زۆربون، پێویستی کرد پشێوییەك لەباری دروستبونە سەرەتاییەکەدا ڕوبدات و چالاکی و جوڵەی ئەو گەنجانە لەبەرامبەر جێگیریی و ڕەهای ئاوە ئەزەلیەکان بکەونەکار.

ئەوەبوو ئەو لاوانە ئاژاوەیەکیان دۆزیەوەو بە چالاکیەکەی خۆیان ئاشوبێکیان لێ نایەوەو روناکی و بشێویان خستە ناو ئەوجیهانە ئارام و خامۆشە کۆنەکەوە کە (ئابسوو تیامات) تێیدا ئارامیان گرتبو.

لە ئەنجامی ناکۆکی نێوان هەردو بارەکەی ئارامی و بشێوییەوە، یەکەم ململانەی نێوان وەچەکان پەیدا بو، وەچەی باوکانی جێنشین و ئارامگرتو، لەگەڵ وەچەی چالاك و نائارام. ئەمەش ئابسوی بێزار کرد، بۆیە بە توڕەییەوە کەوتە خۆی بۆ جڵەوکردنی هەڵویستەکەو گەڕاندنەوەی شکۆ بۆ جیهانە کۆنەکەی خۆی، پاش ئەوەی لاوان هێزێکی نوێ چوە گیانیان و شکۆیەکیان بەدەستهێنا کە ماوەیەکی زۆر هەربۆ (ئابسۆ)ی باوك و (تیامات)ی دایك قۆرخ بو، خستیانە بەر هەڕەشە. قەسیدەکە دەڵێ ئابسۆی باوك مەمۆی ڕاوێژکاریی خۆیی بانگ کردووەو بەیەکەوە چون بۆلای (تیامات)ی دایە گەورە بۆ ئەوەی سەبارەت بە ڕۆڵە بێزارکەرەکانیان ڕاوێژی پێ بکەن.

ئابسو وتی :– لەبەر ئەوەی ئەوان بێزاریان کردوم و پشوویان نەهێشتوم منیش دەمەوێ قەلاچۆیان بکەم و جوڵەیان لێ ببڕم بۆ ئەوەی ئارامیەك بێنمە ئاراوە خەومان لێبکەوێ. بەمشێوەیە ئەفسانەکە بەهانەیەك بۆ باوکەکە دروست دەکات کە ئارەزو بکات کوڕەکانی لەناو ببات، ئەو کوڕانەی کەوتونەتە هەڵگەڕانەوە لە دەستەڵاتەکەی و بە ئاژاوەگێڕی و بزێویەکەیان ڕێزی لێناگرن و لە جیهانێکی زیندوو بزۆك و نوێبوەوەدان، بەهانەکە بێماناو قایلکار دێتە پێشچاو. یەکەم دایکیش (تیامات) ئەو پەڕی توڕ بون تورە دەبێت و داخی ناو دڵی تەنگی خۆی هەڵدەڕێ و دەقیژێنێتە مێردەکەی

–ئەوانە بۆخۆمان دروستمان کردون، بۆچی قەلاچۆیان بکەین،بۆچی ئەوانە بکوژین کە خۆمان ژیانمان پێ بەخشیون؟ ئەگەر بێزاریشمان بکەن ئێمە دەبێ نەرم بین لەگەڵیان.

بەم لۆژیکە دایکاتیە بەسۆزو عەقڵانیەو بەم هاوارە مێینەییەی دژ بە لۆژیکی مەرگ و کوشتن یەکەم تێرامان و یەکەم پرسیار لە پێناوی ژیان و بەردەوامیی ژیاندا بەرزکرایەوە. (بۆچی لەپێناوی ئاسودەیی و دەستەڵاتی خۆماندا ڕۆڵەکان قەڵاچۆ بکەین؟) لەم چرکە ساتە ئەفسانەییەدا کە وەرچەرخانێك لە هەڵوێستی دایکایەتیدا دەنوێنێ، ناکۆکیی یەکەم دەرکەوت ڕەگی ململانەیەکی نهێنی دەرکەوت لە نێوان ئەو مێینەی ڕۆڵەکانی خستۆتەوەو ئەو باوکەی کە لەوە دەترسێ ڕۆڵەکان لێی هەڵبگەڕێنەوە. ڕۆڵەکان زیندەگانیی مێینە دەنوێنن، ئەویش لە پێناوی بەردەوامی ژیاندا پشتیوانیان لێدەکات. باوکیش نیازی کوشتنی هەیە، بەبیانوی پاراستنی هێمنی و ئارامی و لە پێناوی دەستەڵاتدا.

ئابسو گوێی بە تانوتەکەی تیامات نەداو بەبیانوی گەڕاندنەوەی ئارامی بۆ شوێنە باڵاکان بڕیاری دا درێژە بەقەڵاچۆکردنی وەچەی خۆی بدات. ئەمەش مانای ئارەزوی ئابسوە بۆ لە ڕەگ دەرهێنانی هەر جوڵەو کردەیەك. بۆ وەستاندنی هەر گۆڕان‌و وەرچەرخانێك لەو بارە سەرەتاییە سستەی کە ئارامی گرتوە، بۆیە کەوتە جێبەجێکردنی پلانەکەی بۆ پاراستنی عەرش‌و دەستەڵاتی خۆی بۆ ئەوەی وەك فەرمانڕەوای ئاوە ئەزەلیەکان بمێنێتەوە.

بە ڕێگایەکی ناڕون کە ئەفسانەکە ڕونی کردۆتەوە، کوڕەکان دەزانن باوکەکە نیازی چیەو بەپلانەکەی دەزانن کە بۆ کوشتنی ئەوانی داناوە، بۆیە بڕیار دەدەن ڕوبەڕوی ببنەوە.

کوڕەکان لە کەسێتی (ئییا)ی خوای مەعریفەو حیکمەتدا ئارەزوی بەدەستهێنانی دەستەڵات دەبینن،بۆیە هێزێکی وای تێدا دروست دەکەن کە بتوانێت بەهۆیەوە ڕوبەڕوی هێزو سەختیەکەی باوك ببێتەوە.

ئییاش دێ ئەو دوعا سیحریە دەخوێنێ کە بەهۆیەوە براکانی ناهێڵێت‌و جوڵەی ئابسوی باوکیشی پەك دەخات. کاتێك کە ئابسو خۆی دەداتە بەر ئەو خەوە قوڵەی کە دوعاکەی ئییا لێیخستووە، وەك مردوی لێدێت، ئییاش تاج‌و کەشکەشەی خواوەندییەکەی لێ دەکاتەوەو دەیانکاتە سەروبەری خۆی‌و ئەمجا دەیکوژێ. جڵەوی دەستەڵاتی بەسەر ئەشکەوتی ئاوە شیرینەکاندا دەکێشێ‌و ماڵی لەسەر دروست دەکات‌و جاڕ دەدات کە جڵەوی دابەش کردنی چارەنوسی ئاوەکانی خستۆتە ژێر دەستەڵاتی خۆی‌و حیکمەتی خۆی.

ئەم یەکەم سەربردەی خوێناوییە لە ئەفسانەی خەلیقەتدا، یەکەم تاوانی کوشتنی باوکی ناو ئەفسانە عێراقیە کۆنەکانە، بەڵام وەك ڕێبازی فرۆیدی بۆ ئەوە ڕوینەداوە کە کوڕ خۆی بەتەنیا سۆزو خۆشەویستی دایکی ببات بۆ خۆی، بەڵکو بۆ مەبەستێکی تر کراوە، ئەویش گەشتنە بەدەستەڵات.

کاتێك خواوەندی (ئییا) کوڕێکی دەبێ‌و کوڕەکەشی خواوەندی (مەردۆخ)ی فرەتواناو هێز دەبێ، مەردۆخی خواوەندی لاو حەز دەکات سەر کێشییەك بکات بۆ ئەوەی پلێتی چارەنوسەکان بەدەست بهێنێت، ئەو پلێتە وای لێدەکات دەستەڵاتی هەمو جیهان بەدەستەوە بگرێ.

لێرەدا ئەفسانەکە دەڵێ کاتێك کە خواوەندە کۆنەکان لەوەترسان بە ئارەزوی بکوژێکی ترلە کوڕەکانی خۆیان پلەو پایەیان کەوتبێتە بەر هەڕەشە. لەلای تیامات کۆبونەتەوەو کەوتونەتە هاندان‌و وروژاندنی ئەو بۆ ئەوەی تۆڵە لە بکوژانی (ئابسو)ی مێردی بکاتەوەو پێیان وتوە:-

-تۆ بەرامبەر بەو تاوانە بێدەنگ بویت‌و دەبێ تۆڵە لە بکوژان بکەیتەوە.

بەپێی هۆکارو لۆژیکی ڕوداوەکان من وا دەزانم کە دەست‌و پێوەندەکانی مەردۆخ بون ئەو ڕۆڵەیان بینیوە بۆ هەوڵدان بۆ توڕەکردنی دایك‌و هاندانی بۆ ڕاگەیاندنی شەڕ لە دژی ئەو کوڕانەی کە ئابسوی باوکیان کوشتوە، بۆ ئەوەی مەردۆخ بەهانەو پاڵنەرێك بدۆزێتەوە بۆ ئەوەی هەرچی دەستەڵاتێك لە دەستی ئەم دایکەدایە کە هەمویانی هێناوەتە بون، لێی بسەنێ.

دەقەکە دەڵێ کاتێك تیامات سەیری کردووە کوڕەکانی هەڵچون‌و هەڵگەڕانەوەیان زۆربوەو ئارەزوی دەستەڵات دەکەن، توڕەبوەو هەڵچوە، هاتوە بەسەر کردایەتی خواوەندی (کەنکۆ)، واتە ئەو خواوەندەی کەلەپاش کوشتنی ئابسوەوە بەمێردی خۆیی هەڵبژارد، سوپایەکی ترسناکی لە مارو دوپشك‌و مەسخەکان دروست کرد. پلێتی چارەنوسەکانی بە سنگی کەنکۆوە هەڵواسی، بۆ ئەوەی دەستەڵاتی ڕەهای پێ ببەخشێت‌و بتوانێت(تیامات) خۆی‌و دەستەڵاتە ئاویەکانیشی بپارێزێت.

هەوڵەکانی مەردوخیش بۆ ئەوە بون لەناو جیهانی سنورداری خواوەندە کۆنەکاندا دەست بەسەر هەمو شتێکدا بگرێ، بۆیە زۆر بە کارامانە یاریەکەی بەڕێوە برد.هات بە لاوە کەللە گەرمەکانی وت تیامات نیازی وایە شەڕی ئێوە بکات ئەوانیش (ئییا) ی باوکی خۆکوژیان نارد ڕوبەڕوی ببێتەوە، کەچی بە ترسەوە گەڕایەوە، لە توڕەیی‌و سوپا ترسناکەکەی ترسا ئەمجا ئانوو یان بۆ نارد، ئەویش کەگەڕایەوە زیرەی کردبو، توانای ڕوبەڕوبونەوەی نەبو.

لێرەدا مەردۆخی خاوەن توانای بێوێنە دێتە پێشەوەو ئەو پێشنیارە پەسەند دەکات کە پێی دەڵێن سەرکردایەتی سوپایەك بکات بۆ شەڕ کردن لە دژی تیامات کە خۆیو مێردەکەی بەهۆی پلێتی چارەنوسەکانەوە حوکمی جیهان دەکەن. مەردۆخ مەرجی ئەوەیان لەگەڵ دەکات پێشەکی هەمو ئیمتیازێكو دەستەڵاتێکی پادشایی ناوازەی بدەنێو پلێتی چارەنوسەکانیش بۆ خۆی ببات. بۆ ئەوەی ببێت بەسەرۆکی جیهان. ئەوانیش هێندەیان پێکرا (ئەنشار)یان لە شکۆ داریەکەی دابەزاندو دەستەڵاتەکەیان بەخشی بە مەردۆخو مەردۆخیش ڕوی لەشەڕی تیاماتو کەنکۆی مێردی کرد، و بە تیاماتی وت :-

-بۆچی کەنکۆت لە پایەی خواوەندی بێوێنەدا داناوەو لە دژی (ئەنشار)ی باوکم ئەوت کردوە بە مێردی خۆت؟ خۆت بۆ شەڕی من ئامادە بکە، تۆ ژیانمانت هێناوەتە لەرزە.

بەمشێوەیە مەردۆخ ئارەزووی کوشتنی لە (ئیبیا)ی باوکیەوە بە میرات وەرگرت. ئیبیا، ئابسوی یەکەم باوکی کوشتو ئەویش یەکەم دایکی کوشت کە سەردەمێکی زۆر جڵەوی دەستەڵاتی باڵای بە دەستەوە بوە، ئەفسانەکە ناڵێ ئەو سەردەمە چەند بوە، بەڵام ماوەی تەمەنی چەند وەچەیەك درێژەی کێشاوە پاش ئەوەی مەردۆخ سەرکەوتو کەنکۆی زیندانی کردو پلێتی چارەنوسەکانی لێسەند، جیهانی ڕێکخستو سیستمی ئاسمانو ئەستێرەو ڕۆژو مانگو ساڵی داناو ڕۆڵی خۆرو مانگو ئەستێرەکانی دابەشکردو ئەو کردە گەورەیەی بەرامبەر بە دایك ئەنجام داو تۆڕێکی گەورەی فڕێدایە سەریو بەستیەوەو لەشی کرد بە دوو کەرتەوە. نیوەی یەکەمی کرد بە سەقفی ئاسمانەکانو نیوەی دووەمی کرد بە زەوییەك کە ئاوەکانی ژێر زەوییی پێداپۆشی لە لیکەکەشی بەفرو بەستەڵەكو هەوروبارانی دروست کرد،و سەریشی داڕشتەوەو شاخو گردەکانی لێ دروستکرد، چاوی ڕاستی کرد بە دیجلەو چاوی چەپیشی کرد بە فورات.هەردو مەمکی کرد بە گردو سەرگۆکانی کرد بە کانی، پاشان زەویی چەسپاندو پڕ ناوکرۆکی تیاماتی کرد لەگڵ بۆ ئەوەی بەیەکجاری مردنەکەی مسۆگەر بکات و جارێکی تر هەڵنەسێتەوەو مەردۆخ دەستەڵاتەکەی بۆ خۆی ببات.

ئەمجا خواوەندی کاملی (ئیبیا)کە (کەنکۆ)ی بەجەمسەری خراپەکاریی نێوان خواوەندەکان دەزانی. هات لە خوێنەکەی کەنکۆ حیکمەتی وەرگرتو لەگەڵ گڵدا تێکەڵی کرد، مرۆڤی لێ دروست کرد، ئیبیا ئەم کارەی بەفرمانی (نەنتۆ-یان-مامی)ی دایەی ئەفرێنەر ئەنجامدا. ئەو داوای لێکردبو حەوت جوت خشت دروست بکات، لە یەك کاتدا حەوتیان بکات بە مێو حەوتیان بکات بە نێر. بەمشێوەیە لە خەیاڵی بابلیدا مرۆڤ لە خوێنی خواوەندێکی خراپەکارو لە گڵی زەوی دروست کرا،و لەیەك کاتیشدا ژنو پیاو بەیەکەوە دروست کرانو کە ئەمەش تەواو بو (مامی) بڕیاری چارەنوسی هەردووکیانی دەرکرد.

4-بەمشێوەیە گەردون لە جەستەی تیاماتی دایکە گەردونیەوە دەرکەوتوە، مرۆڤیش لە خوێنی (کەنکۆ)ی مێردیو گڵیئەوخاکەوە پەیدا بووە کەلە پاش پەرتبونی جەستەیتیاماتەوە دروست بووە، لەمەوە ئەو مرۆڤە دەرکەوت کەلە گڵەوە جەستەو، لە خوێنیخواوەندێکی کوژراوەوە ڕوحیان پێبەخشی.ئەمەش ئەو شتەیەکەمۆرکیهەڵە گەڕیی هەتا هەتاییبە مرۆڤەوە دەلکێنێ. دیارە مەبەست لە هەڵەگەڕییشەڕە، نەك ئەو هەڵەگەڕییی خۆشەویستییەی کەئادەموحەوا کردیان، چونکە کەنکۆ سەرکردەیەکیسوپایڕوحەکان بوو(تیامات)خولقاندبویو هەڵەگڕیی شەڕەکەی ئەویش لەگەڵ هەڵەگەڕیی ناو تەورات ناکۆکە، مەگەر وادابنێین کە بە تێڕوانینی وەچەی خواوەندە لاوەکان ئەوانەی چاویان بڕیبوە دەسەڵات شوکردنی تیامات بە کەنکۆ هەڵگەڕییەکەیە.

لەبەر ئەوەی مرۆڤ لە تێکەڵ کردنی گڵی زەویو خوێنی خواوەندێکی هەڵەگەڕەوە هاتوە، لە ناخیدا پەشێوییەکیهەمیشەییو نیگەرانییەك دروست بووە، بەجێی ناهێڵن. لەناوئەوانداململانەیەکیدرێژخایەن لەنێوان فەوتانو نەمریو لە نێوان مێینەییو نێرینەییدا دروست بووە، بەم تۆوە ناکۆکەی کە جەمسەرە هاودژەکانی تێدایەو لەناو ناخی بونەوەری مرۆییدا جێگیر بوە، سەرهەڵدانی ئارەزوی خۆشەویستیو ژیانو ململانەی خۆشەویستیو

حەزو بێزراندن‌و نزیك بونەوەو دابڕان‌و دیدارو جیابونەوەو ئالودەیی‌و ڕق‌وترس. هەمویان تا ڕۆژگاری ئەمڕۆو تا ئێستا پەیوەندیە مرۆییەکانی نێوان پیاوو ژن جڵەودەکەن.

5–لەمەوە کە ڕابورد دەردەکەوێ کە کوژرانی یەکەم باوك(ئابسو) لەلایەن کوڕەوە، بە هاندانی ئارەزوو کردنی دایك نەبووەو بەنیازی بەدەستهێنانی‌ئەودەسەڵاتە بووە کەبەسەر هەموو سۆزو پەیوەستێکدا زاڵ دەبێ‌و وا لە کوڕ دەکات دەستی بچێتە خوێنی‌باوکی‌و باوکیش پلانی‌تێکشکاندنی کوڕەکانی دابنێت، کەهەردوکیان لەڕەگەزێکن‌و ململانەکە لەپێناوی پلەوپایەی کۆشکەکەدادەبێ.

دەستەڵات لەم ئەفسانەیەدا گرێ‌و سەرەداوی هەمووو ململانەکانەو بەدرێژایی هەموو سەردەمەکانیش گرێی ململانەکانی مرۆڤایەتی دەبێ.

ئەگەر بگەڕێینەوە بۆهەڵوێستی (ئابسو)ی یەکەم باوك دەبینین تەنها بەبۆچونی خۆی‌کاردەکات، ئەوەتا گرنگی بە ئەوبۆچونەی(تیامات) نادات کە قایل نەبوو کوڕەکان بکوژرێن‌و قیژانی بەڕویدا :–

–بۆچی ئەوانە قەلاچۆ بکەین کە خۆمان هێناومانەتە دنیاوە؟

ئابسوش هێندە ئارەزووی لە دەستەڵات هەبوو، دەبو پلانەکەی جێبەجێ بکات، چونکە ئەو کوڕوکوڕەزەکانیشی بەیەکەم جۆری موڵکیەتی خۆی دەزانێ، واتە مرۆڤ موڵکی مرۆڤی تربێ، بۆیە مافی ئەوەشی هەبوو بڕیاری ئەوە بدات چارەنوسیان مردن بێ، چونکە پلێتی چارەنوسەکانیشی هەیە، بۆیەکەئەو حوکمە چارەنوسسازە بەسەروەچەکانی خۆیدا دەدات ئەوە بەڵگەیەکی ڕونە لەسەر ئەوەی کەژیان‌و ئیرادەی ئەوانیشی لەدەست دایە. بەومانایەی کە ئەوانیشی لە پلەی–شت–دا داناوە، کۆیلەی ئەون، مافی نەهێشتنیانی هەیە. واتە ئەوان–ئەوی‌دیکەی نەیار–ن، هەڕەشەن. لەو چرکەساتەوەی کە دەنگی ژیان فرامۆش کراو،بەڕێوەبردنی دەستەڵاتی مردن درایە دەستی ئابسو، ئیتر قوڵی ژیان پاشەکشەی کرد، دەنگی دایە گەورەش نوێنەری قوڵی ژیان بو، بۆیە ناڕەزاییەکانی ئەو گۆڕانێکی بنەڕەتیی لە هەڵوێستەکەدا نەکرد. کاتێکیش کەئیبیا ئەوی کوشت.تیامات کەیلی خەمێکی قوڵ بوو، ئازاری سەختی ناکۆکیی کوڕەکەی‌و لە دەستدانی مێردەکەی.

لەوەدا کە کوڕە هەڵگەڕاوەکە دەسەڵاتی گرتە دەست‌و (مێرد–باوك)ە کەش بوو بە ڕابردوو پەیوەندی دایکەکەش بە ئایندەوە بچڕا چونکەکوڕەکە دژایەتیکردنی دەسەڵاتی ئەویشی ڕاگەیاند. کاتێك کەکوڕەکان زۆربون‌و پیاوەتییان بەوە کامڵ بوو کە هەریەکەیان هەوڵی دەدا دەسەڵات لە دایك وەربگرێت هەریەکە لای خۆیەوە بەرپرسیاری خۆی‌لە ئاستی‌پاراستنی کۆشکی دەستەڵاتدا ڕادەگەیاند بۆدەرباز بون لە باڵا دەستیەکی مەزنی نهێنی‌و جێگیر، کەلەناو کەسێتی دایکە خەمبارو بێ‌دەنگەکەی تەنیا کەوت‌و ناو خەمی خۆی مابوو. وەك ئەوەی کەمانەوەی دایك تاوانی باوك کوشتنەکەی (ئیبیا) بەبیری هەمووان بهێنێتەوە.

(تیامات)ی‌ئەفسانەیی دووجار کارەساتی ناپاکیی کوڕەکانی بینی :–

جارێکیان ئەوەبوو کە ئەو قیژەی ناڕەزاییەی ئەویان یادنەکەوتەوە کەلەپێناوی ئایندەی ئەواندا قیژاندی. جارێکی‌تریش ئەو قیژەیەی ئەویان فەرامۆش کردو پیلانێکیان بۆ ڕێکخست بۆئەوەی بەهۆیەوە شەڕ لە دژی ڕابگەیەنن، چونکە ئەویش خۆی بۆ تۆڵە سەندنەوەو لەناودانی بکوژی مێردەکەی سازدابوو، ئەوەشی هەر بە هاندانی (ژێر بەژێر)ی ئەوان کردبو،بۆئەوەی بتوانن بەیەکجاری دەستەڵاتەکەیی لێبسەنن،چونکە هێشتا چارەنوسی ئەوان لەژێر دەستی دەستەڵاتەکەی ئەودا بوو هەڕەشەی هەبو بۆسەریان.

دەرکەوتنی مەردۆخی‌خواوەندی‌بابلی نمونەیی دەرکەوتنی‌شێوازێکی نوێی‌خواوەندە خوێناویە توندو تیژەکان دەنوێنێ. ئەو، بەو کارەی کۆمەڵگەی خواوەندەکانی شەرمەزار کرد کەلە کۆمەڵەکەیان هاتەدەرەوەو وتی :–

–هەموو دەستەڵاتەکان ببەخشن بە من، پلێتی‌چارەنوسەکانیشم بدەنێ،لە (تیامات) دەتانپارێزم، سوپاکەی قەلاچۆ دەکەم‌و دەیچەوسێنمەوە.

بەمشێوەیە دەستەڵاتی یەکەم دایك لادراو خواوەندی‌نێرەی بەهێزو باڵادەست دەرکەوت. بونی (تیامات) لە ئەفسانەدا بونی مێینەیەکی نمونەیی ناو مێینەکانی ئەفسانە بەرجەستە دەکات. نمونەییەکەی لەوەدایە کە ناکۆکیەکانی نێوان مرۆڤی وەك توڕەبون‌و هەڵچون‌و سۆزو خۆشەویستی‌و دایکایەتی بەرجەستە دەکات. ئەم بونە بەشێوە تەمومژاویەکە ناکۆکی‌و شەپۆڵ‌و کەشە زیانیەکانی ناکۆکیی بەسەردادێ، هەڕەشەیەکی بەردەوام بۆسەرئەوژیانە نوێیە دروست دەکات کە مەردۆخ هەوڵ دەدات بەپێی تێڕوانینی نێرینەیی جیاوازی خۆی ڕێکی‌بخات. وەچەی خواوەندە لاوەکان دوو تاوانیان کردووە، هەردوکیان هێمای ئەو ململانە هەمیشەییەن کەلە پێناوی پلەو پایەی دەستەڵاتدا لە نێوان وەچەی باوان‌و ڕۆڵەکان‌و لە نێوان نێرینەیی‌و

مێینەیی(مەردۆخ‌و تیامات)دا هەیە(مەردۆخ) لە کۆتاییدا هەستی کردبوو کە (ئیا)ی باوکی کەوتبوە هەڵەیەکی تەکتیکیەوە، ئەو کاتەی کە (ئابسو)ی کوشتبو، وازی لە(تیامات) هێنا بوو لەپاش ئەو کوشتنەوە خۆی بەتەنها لە دەستەڵات بەهرەمەند بێ. لەوانەبوو نوقلانەی مەترسییەکی مێینەیی وا دروست بکات کەلەوانەبێ لە هەر چرکە ساتێکی‌داهاتودا بتەقێتەوە. مەردۆخ دەیزانی کە تیامات لەبەر سروشتی هەمیشە هەڵچو،و نارێکی ئاوە سوێرەکان دەبێتە هۆی لەدەستدانی ئارامی. بۆیە مەردۆخ بە کوشتنی (تیامات)و پارچە پارچە کردنی جەستەی‌و جیاکردنەوەی ئەندامەکانی، دەستەڵاتی خۆی چەسپاندوە، بەڵام شتێکی بنەڕەتی لە کەسێتی خۆی لەدەستداوە چونکە دەبێ لەبەرامبەر بەدەستهێنانی کۆشك‌و دەستەڵاتدا زۆر لایەنی وەك وەفاو سۆزی دایك‌و کوڕی‌و بەزەیی‌و خۆشەویستی لەدەستبدات.

نوسەری ئەم ئەفسانەیە، کە پیاوێکی بابلی بووە دوو مەسەلەی بنەڕەتی وروژاندووە:-

یەکەم :- تاوانبار کردنی تیاماتی دایك بە هەوڵی تێکشکاندنی ڕۆڵەکانی.

دووەم :- ترسی ڕۆڵەکان لە مانەوەی تیاماتی دایك بە زیندویی، کەلەوانەیە چەند خواوەندێکی نوێی لە مێردی دووەمی (کەنکۆ) ببێت‌و ئەو کاتە دەستەڵات لە چنگی ئەواندا دابنێ چونکە پلێتی چارەنوسەکان لای کەنکۆ بوە.

ئەمجا بۆ ئەوەی کوشتنی دووەم دابڕژن، ئەفسانەکە کۆمەڵێك سیفەتی ناڕەواوناشیرینی داوەتە پاڵ دایك کە وایان لێکردووە لە ئەژدیها بچێت، دەڵێن گوایە ئەو مەسخ‌و مار خەلق دەکات بۆ ئەوەی سیستمی ژیانی ئەوان نەهێڵێ‌و بشێوێنێ.

بیرۆکەی نوسەری ئەم داستانەش لەگەڵ ئەو گۆشە نیگا نێرینەییانەدا کۆکە، کە دەڵێ ژنانی کێوی هەبوون گۆشتی مرۆڤیان خواردووە، یان پیاویان فڕاندوە، کەچی ئەم دایکە، یەکەم ژنە لە دژی بیرۆکەی کوشتن وەستاوەو لایەنگری ژیان بووە، بەوەی پشتیوانی لێکردوە.

لەلایەکی ترەوە نوسەری ئەفسانەکە ویستویەتی بڵێت، ئەو یەکەم دایکەی کە ژیان دەبەخشێ، هەر ئەویش حوکمی مردن دەدات، لەبەر ئەوەی بۆ شەڕکردنی دژ بە کوڕەکانی مەسخ‌و دڕندەکان دروست دەکات. ترسی ڕۆڵەکان(کوڕەکان) لە هەڵچونی دەریالوشە ئاویە تاریکەکەی کە(تیامات) نوێنەرێتی بەهانەی خۆیی هەبو، چونکە ئەو دەریالوشە دەتوانێت هەمو شتێك قوت بدات. بۆیە پێویست بو لەسەر مەردۆخ جەستەی تیامات هەڵدڕێ‌و پارچە پارچەی بکات. بۆشاییەکی لەنێوان هەردو پارچەکەی جەستەیدا دروست کرد، ئەو بۆشاییە(عەدەم) دەنوێنێ، ئەمجا ناخی پڕکرد لە گڵ، بەمەش هەمو ئەگەرەکانی زیندوبونەوەی نەهێشت، ئیتر پاش ئەوە کەس قووت نادات.

ئەفسانەکە دەڵێ کە مەردۆخ جەستەی دایکەکەی هەڵدڕیوەو دەمارەکانی بڕیوەو خوێنەکەیی بەبای باکوردا ناردوەو ئەویش بەشوێنە نەناسراوەکاندا بڵاوی کردۆتەوە ئیتر کوڕوبراو باوکەکان کەوتونەتە گۆرانی وتن‌و خۆشی‌و ئاهەنگ گێڕان.

بەبۆچونی من ئەم دواین تێبینیەی سەرەوە پەنجە دەخاتە سەر ئەوەی کە هەموان لەسەر بڕینی دایکدا بەشدار بون، ئەو دایکەی کە دەستەڵاتێکی ئەزەلیی زاڵ‌و هەڕەشەکار بۆسەر ئەوان دەنوێنێ کە هێشتا پیاوەتییان کامڵ‌نەبوە.

کەوابێ ئەنجامی کوشتنی دایك بەپێی ئارەزویەکی گشتی، دەکاتە ئازادبونی ڕۆڵەکان و کامڵ بونی کەسێتییان، هەروەها ئەو کوشتنە سڕینەوەی ئامادەیی ترسناکی ژنە، ئەو ئامادەییەی کەشایەتی یەکەم تاوانی کوشتنی باوك بو، و کۆتایی هاتنی قۆناغی‌دەستەڵاتی دایکسالاریشە کە سەردەمێکی درێژی خایاندو پاشان بەوەرچەرخانێکی لۆژیکی بو بەچاخی دەستەڵاتی باوکسالاری.

دەستپێکردنی قۆناغی فەرمانڕەوایی مەردۆخی نێرینەیی باوکسالاری لەسەر بیرۆکەی چەسپاندنی سیستمێکی گەردونیی ڕونە کەلەسەر کۆمەڵە حساب و یاسایەکی دیاریکراو بەندەو لە میانەی ئەو فەرمانڕەواییەوە مرۆڤایەتی لە قۆناغی تەماهیکردنی بەرایی و سیحری لەگەڵ سروشتدا، دەرچو، دیارە ئەو تەماهیکردنە دیاردەیەکی جیاکەرەوەی کەلتوری دایکسالاریی تێکەڵ بە سروشتەو بەرەو قۆناغی ئەو ڕژێمە چو کەلە ڕێگەی توندو تیژی و ترسی دەستەڵاتی نێرینەیی خواوەندی بابلەوە سروشت و مێینەشی بەیەکەوە ڕام کرد.

هەر ئەو ئەفسانەیە دەڵێ :- پاش ئەوەی مەردۆخ خەلقکردنی گەردونی تەواو کرد، پایەی ئاسمانی بۆ خواوەندە مەزنەکان دروست کرد، بەمشێوەیە دەستەڵات لە باوەشی زەوی و ئاووهەڵچون و کەش و ئارامی و، تەمومژی (سروشتی دایکایەتیەوە) بەرەو بەرزاییە نەبینراوەکان، بەرەو ئاسمانەکان وەرچەرخا.

دەستەڵات لە قوڵییەوە بەرەو بەرزی گوێزرایەوەو ئیتر کەس نەیتوانی دەستی پێبگەیەنێت یان تێکی بشکێنێت و بۆخۆیی ببات.

پوختەی ئەوەی دەمەوێ لێرەدا بیڵێم ئەوەیە:- کەسێتی ئەفسانەیی(تیامات) وەك یەکەم دایك لە (قەسیدەی خەلیقەی بابلیدا) بەیەکگرتنی لەگەڵ (ئابسو)دا مرۆڤی هێنایە کایەوەو خواوەندە لاوەکانیان بو،بەچەند سەردەمێکیش قەسیدەکە دەستنیشانی نەکردوە،چەندە! تێگەیشتنی خواوەندە نوێ و لاوەکان لە دەستەڵات پەرەی سەندو گۆڕا. ئەمجا ئەمان لەپێشچاوی (تیامات)ی دایە گەورە کە پشتیوانی لە بون و ژیان و بەردەوامییان دەکرد، یەکەم تاوانی کوشتنی (ئابسو)ی باوکیان ئەنجام دا.

بەڵام مانەوەی تیامات بە زیندویی لە پاش کوژرانی (ئابسو)ی مێردی، تیاماتی بە زیندویی لەبیرەوەریی ئەو وەچە بکوژانەدا هێشتەوە. بونی ئەو جارێك مایەی نیگەرانی بو، بۆیە بیریان لە سڕینەوەی بونی ئەویش کردەوە، بۆیە پێویستی کرد ئەم مێینەیە لەبیرو زەمەنی خۆیاندا نەهێڵن، بۆ ئەوەی سیستمی ژیانیان خۆش ببێ، کەواتە مەردۆخ دێ ئەم کردە خوێناویە ئەنجام دەدات و جەستەی پارچە پارچە دەکات بۆ ئەوەی ڕێگە لەبەر دەرکەوتنی جوگرافیای ڕاستەقینەی جیهاندا خۆش بکات، لە پارچەکانی لەشی دایکە ئەفسانەییەکە دروست ببێ. بەمشێوەیە قەسیدە داستانئامێزەکە باس لە دەرکەوتنی چیاکان و هەردو ڕوباری دیجلەو فورات و گردو کانیەکان و هەوروبەفرو باران و تەم دەکات کەلە جەستەی ئەم ژنە دروست بون، ئەم ژنە کە کۆمەڵگەی خواوەندە بابلییەکان لە پێناوی چەسپاندنی سیستمێکی درێژخایەندا بۆ گەردون، کردیان بە قوربانی. بەو کوشتنی دایکە شوێنەاوری تاوانە خوێناویەکەیان سڕییەوەو دایکە شایەتەکە کوژراو، لە ڕێگای لادان و دورخستنەوەی مێینەی یەکەمەوە ڕەوتی ڕوداوەکان و چارەنوسی مرۆیی گۆڕا.

وادیارە بەگەشتنی (مەردۆخ) بەدەستەڵات چاخی خواوەندە دایکەکان کۆتایی هاتوە، ئەگەر چی (عیشتار) لە خواوەندیی خۆیی بەردەوام بوە،و چاخی نێرینەیی و هێز دەستی پێکردوە کە کۆتاییەکانی چاخی بابلی و چاخی ئاشوریی پێدەناسرێتەوە

بابلیەکانیش لەگەڵ سەرەتای هەموساڵێکی نوێیاندا کە دەکەوێتە کۆتایی ئادارو سەرەتای نیسانەوە بۆ دوپاتکردنەوەی سەرکەوتنی بەها پیاوانەییەکان و سەروەریی نێرینەیی بەسەر گەردونداو بۆ نەمر کردنی مەردۆخ کەلە پارچەی جەستەی (تیامات)ی دایکی جیهانێکی ڕاستەقینەی بەمرۆڤ بەخشی، دێن (قەسیدەی خەلیقەی بابلی) پێشکەش دەکەن و پلێتەکانی دەخوێننەوە.

سەرچاوەکان

1-دراسة (الغرب والخوف من المرأة) مجلة دراسات عربية ديسمبر 1982 - جان ديلومو.

2-المعتقدات الدينية في حضارة وادي الرافدين-تأليف رينيه لابات. ترجمة د.وليد الجادر والأب البير ابونا - 1988 وزارة التعليم العالي والبحث العلمي .

3-معجم الأساطير- تأليف لطفي الخوري-الجزء الثاني 1990 دار الشؤون الثقافية العامة.

4-مغامرة العقل الأولي-فراس السواح -1985.

5-علم النص-جوليا كرستيفا-ترجمة فريد الزاهي 1991 دارتوبقال.

سەرچاوەی وەرگێڕان / دەقی وەرگێڕدراوی وتاری (جدلية الأنوثة في الأسطورة - لطيفة الدليمي- مجلة الأقلام- عدد (2) اذار ونيسان 2000-ص 72-79)یە.